

"אגורה באהלך עולמים"

(תהילים ס"א)

זמני השבת

ירושלים

ר"ת

יציאה

כניסה

21:13

20:19

19:28

גיליון 220

דברים - תשפ"ג

אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב

בסיעתא דשמיא אנו מתחילים את ספר דברים, הנקרא גם בשם משנה תורה.

בפרשה אנו מוצאים את ציווי הקב"ה להתמודדות מול עשוי: "וְאֵת הָעָם צוֹ לֵאמֹר אַתֶּם עֲבָרִים גְּבוּל אַחֲיֵיכֶם בְּנֵי עַשׂוֹ הַיִּשְׂבִּיבִים בְּשַׁעֲרֵי יִירָאוּ מִכֶּם וְנִשְׁמַרְתֶּם מֵאֵד. אֵל תִּתְגַּדְּרוּ בָּם כִּי לֹא אֶתֶן לְכֶם מֵאֲרָצְכֶם עַד מִדְבָּרָה פֶּן רָגַל כִּי יִרְשָׁה לְעַשׂוֹ נִתְתִּי אֶת הָרַע שְׁעִיר". אחר כך יש ציווי דומה לגבי מואב: "וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי אֵל תִּצְרַר אֶת מוֹאָב וְאֵל תִּתְגַּדְּרַם בְּמִלְחָמָה כִּי לֹא אֶתֶן לָךְ מֵאֲרָצוֹ יִרְשָׁה כִּי לִבְנֵי לוֹט נִתְתִּי אֶת עַר יִרְשָׁה". בהמשך אומר משה: "וַיְוַחֵד כְּאֲשֶׁר תִּמְנוּ כֹּל אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה לְמוֹת מִקְרָב הָעָם. אֶתְּהַ עֲבַר הַיּוֹם אֶת גְּבוּל מוֹאָב אֶת עַר". מדוע הדבר תלוי בזה שתמו אנשי המלחמה למוות? אומר רש"י: "לְלַמֶּדְךָ שְׂכָל שְׁלֹשִׁים וּשְׁמוֹנֶה שָׁנָה שְׁהֵיוּ יִשְׂרָאֵל נְזוּפִים, לֹא נִתְיַחַד עִמּוֹ הַדְּבֹר בְּלִשׁוֹן חֶבֶה פְּנִים אֶל פְּנִים וַיִּשׁוּב הַדְּעַת; לְלַמֶּדְךָ שְׂאִין הַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה עַל הַנְּבִיאִים אֶלָּא בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל". אם כן, כיוון שהיו ישראל נזופים למקום, גם הנביאים אינם זוכים להתגלות השם.

נמצא שהשכינה שורה על הנביא מכוח עם ישראל. אם הם רצויים לפני השם יתברך, זוכה הנביא להתגלות ואם נזופים הם לפני חלילה, אין הנביא זוכה להתגלות. וישנם שני פסוקים שלכאורה אינם מובנים: "וַיִּשְׁלַח יְשׂרָאֵל מַלְאָכָיו אֶל סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי לֵאמֹר" וּמֵאִידֶךָ: "וַיִּשְׁלַח מַלְאָכָיו מִמִּדְבַּר קְדְמוֹת אֶל סִיחֹן מֶלֶךְ חֻשְׁבוֹן דְּבָרֵי שְׁלֹם לְאֹמֶר". אם כן, לא מובן מיל שלח את המלאכים, ישראל או משה? מסביר רש"י: הכתובים הללו צריכים זה לזה. זה נועל זה פותח, שמה הוא ישראל וישראל הם משה. לומר לך, שנשיא הדור הוא ככל הדור. כי הנשיא הוא הכלי. אם כך, מעלת המנהיג היא כזו שהוא כנגד כל הדור כולו, הוא נושא את עול הציבור על כתפיו.

כאשר ישראל מגיעים לסיחון אומרת התורה: "וַיִּתְּנָהּ יְהוָה אֶלְהֵינוּ לְכַנְיֵנוּ וַיִּנְדֹּף אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ [בְּנֵינוּ] וְאֶת כָּל עַמּוֹ". אומר רש"י, כתיב בנו (קרי בניו), מלמד שהיה לו בן חזק כמוותו (גם זה לא הועיל להם והפסידו במלחמה). וכתוב במלחמה זו: "רַק הִבְהִמָּה בַּזָּנִי לָנוּ וַיִּשְׁלַל הָעָרִים אֲשֶׁר לְקַדְנוּ". ואילו במלחמת עוג כתוב: "וַיִּכַּל הִבְהִמָּה וַיִּשְׁלַל הָעָרִים בַּזָּנִי לָנוּ". אומר בעל הטורים, מה עניין שינוי הלשון? "תחלה אמר בזנו לנו, מתחלה היתה הביזה חביבה בעיניהם ולבסוף היתה כ"כ הרבה עד שהיתה בזויה בעיניהם וזהו בזונו לנו". מרוב שפע של ביזה כבר לא היה להם מה לעשות עם עוד כלים ובהמות.

עם ישראל עומדים לפני עוג ומשה מתיירא להילחם בו, שמא תעמוד לו הזכות ששימש את אברהם, שנאמר: "ויבוא הפליטי". כמובן ידוע שאותו חסד שעשה עוג עם אברהם, לא היה לשם שמיים והיה לטובתו האישית ועדיין משה מתיירא והדבר תמוהה. וכי למשה אין זכויות שיעמדו לו? ועוד, הרי תמו כל החוטאים ונשארו רק הצדיקים בישראל וודאי גם להם יש זכויות מרובות ומדוע משה מתיירא? לעוג יש זכות אחת אל מול כל זכויות ישראל ומשה בכללם, ויש להבין מה החשש הגדול.

בפשט הדברים, נבין מה הוא שכר מצווה אחת שפורעים לו כאן בעולם, שזכה עוג להיות מלך במשך שנים ארוכות. אומר התנא באבות (ב,א): "והווי זהיר במצווה קלה כבחמורה, שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות". אין אנו יודעים איזה תשלום יש על כל מצווה ומצווה, ואיך תגיע לידנו מצווה ונפסיד אותה? זה גם ההיתר לכך שהעוסק במצווה פטור מהמצווה, שאין אנו יודעים איזו מהמצוות חשובה ויקרה יותר.

אומר הרמב"ם: בעוונות יודעים אנו את חומרת המעשה לפי חומרת העונש. החמור ביותר הוא סקילה, אחר כך סקילה, שריפה, הרג, חנק, כרת, מיתת בידי שמיים, מלקות ושאיין בו דבר. אבל במצוות, לא נכתב לנו שכר כל מצווה ומצווה ולכן עלינו להיזהר בכלן.

נמצא שכיוון שאין אנו יודעים שכר המצוות ואפילו אם נראה בעינינו שזו מצווה קלה, צריך להיזהר מאוד ומכאן נובע הפחד של משה.

אבל בעומק הדברים, אומר ר' יוחנן בשם רשב"י בגמרא בברכות (ז,): "מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה". ושואלים, הרי נאמר שאם ראית רשע שהשעה משחקת לו, אל תתגרה בו (מסביר המהרש"א, זה שהשעה משחקת לו, זה לזמן קצר ומסוים שלאחריו חוזר למקומו). שנאמר: "יחילו דרכיו בכל עת" - שיעשו דרכיו חיל ויצליח ולכן אל תתגרה בו. ולא עוד אלא שזוכה בדיו, שנאמר: "מרום משפטך מנגדו", (כלומר, שכאלו המשפט מורם עליו ואינו נוגע בו) ולא עוד אלא שרואה במפלת צרי (הם נופלים והוא עולה), שנאמר: "כל צורריו יפיח בהם". מתרצת הגמרא, לא קשה. מה שמותר להתגרות ברשע זה בענייני שמיים וזה שאין להתגרות בו, זה בענייני הפרטיים. וגם אם נעמיד את שני המקרים בענייני שמיים נתרץ, שאחד הוא כאשר משחקת לרשע השעה ואחד שאין משחקת לו ואז מותר להתגרות בו. ואם תרצה לומר שבשני במקרים מדובר שהשעה משחקת לו לרשע, נתרץ: תלוי מי המתגרה ברשע, האם הוא צדיק גמור (זה אחד שלדברי הזוהר שאין לו חטא כלל, לא בגלגול זה ולא בגלגול אחר) ואז לא יאונה לו כל רע, או שאינו צדיק גמור ועליו להיזהר. ואם תרצה תפרש, שברשע שהשעה משחקת לו הכללים משתנים, ויכול לבלוע אפילו את הצדיק.

דברי הגמרא הם פלא, כי מדוע שצדיק שאין לו חטא לא בגלגול זה ולא בגלגול אחר צריך לחשוש מהרשע שהשעה משחקת לו?

אומר הנביא חבקוק (א,ג): "טהור עיניי מראות רע וְהִבִּיט אֶל עַמְלָל לֹא תוֹכַל לָמָּה תִבְטֵי בּוֹגְדִים תִּחְרִישׁ בְּבִלְעַר רָשָׁע צְדִיק מִמֶּנּוּ". מסביר הרד"ק שזו נבואה לפני בואו של נבוכדנצר להחריב את ירושלים: טהור עיניי-אתה שאתה טהור עיניי, שלא תוכל לראות רע, כי אתה טוב ובוחר בטובים ומואס ברעים ולא יאות לך שתראה רע ותביט אל עמל. כלומר, שתסבול עושי רע ותניחם לעשות הרע וטעם לא תוכל לסבול דבר שהוא הפך חכמתך וטובתך וכן אמר דוד לא גורך רע. אי"כ אני תמה למה תביט בוגדים והם הכשדים המרעים לישראל. כי ישראל אעפ"י שהם רשעים, צדיקים הם מנבוכדנצר ועמו ואיך תחריש שהם יבלעו וישחיתו? שואל הרד"ק, כיצד יתכן שהשם שותק לרשעים? וגם אם ישראל אינם צדיקים וודאי שהם צדיקים יותר מנבוכדנצר. גם ירמיה הנביא אמר: "צְדִיק אֶתְּהָ יְהוָה כִּי אָרִיב אֶלְיָךְ אֶדְבַּר אוֹתְךָ מֵדוֹעַ דְּרָךְ רָשָׁעִים צִלְחָה שְׁלוֹ כָּל בְּגֵדֵי בְגָדֵי". מסביר רש"י: כשאתווכח עמך ידעתי כי תצדק בדבריך, אך חפץ אני לדבר משפטים אותך להודיעני דרכך. שנתת גדולה לנבוכדנצר הרשע ותצליחתו להחריב ביתך". ירמיה אומר אתה השם צדיק, אין פקפוק בדבר, אבל אינו מבין איך מצליח הרשע. וזה שאמרו חז"ל, רשע שהשעה משחקת לו, יכול לבלוע גם את הצדיק.

הגמרא בסנהדרין (צו) אומרת מה ענו לירמיה: "כִּי אֶת רַגְלֵי רַצְתָּה וְלִאֲדוֹף וְאֵיךְ תִּתְחַרָּה אֶת הַסּוֹסִים וּבְאָרֶץ שְׁלֹם אֶתְּהָ בּוֹטֵחַ וְאֵיךְ תַּעֲשֶׂה בְּגָאוֹן הַיְרֵדְךָ". אומרת הגמרא, יש אדם רוצה להתחרות עם סוס ארבע פרסאות בדרך ביצה ולא סלולה ואומר האדם שהוא יגבר על הסוס. מה עשו? הביאו לאותו אדם אצן שירוף איתו בדרך סלולה. אחרי שלושה מיל, התעייף. אמרו לו, כי את רגליו רצתה וילאודך- רצת עם אדם ולא מול סוס והתעייפת, איך תתחרה מול סוס? ובאָרֶץ שְׁלֹם אֶתְּהָ בּוֹטֵחַ- נתנו לך להתחרות בכביש סלול ולא הצלחת. וְאֵיךְ תַּעֲשֶׂה בְּגָאוֹן הַיְרֵדְךָ- אם במקום סלול לא הצלחת, איך תצליח במקום ביצות? אמר הקב"ה לירמיה, אתה מתפלא על שכר שנתתי לנבוכדנצר? מה יהיה כאשר תראה את שכרם של האבות שרצו לפני כסוסים בביצות המים? שלא התעייפו אפילו לרגע. מוסיפה הגמרא ואומרת, "לִנְבִיאִים נִשְׁבַּר לָבִי בְּקִרְבִּי רַחֲפוּ כָּל עֲצָמוֹתַי הַיְיָתִי כְּאִישׁ פְּאִישׁ שְׁפוֹר וּכְגֹבֵר עֲבָרוּ יָנִין מִפְּנֵי יְהוָה וּמִפְּנֵי דְבָרֵי קִדְשׁוֹ". כאשר נתנו לירמיה לראות מעט מאותו שכר, היה כשיכור וכמעט התעלף מגודל השכר.

ועדיין אנו רוצים להבין מה התשובה שהשיב השם לירמיה, מה עניין תראה כמה תתפעל משכר האבות? עדיין אין תשובה. אומר הגר"א על המשנה בפאה: "אלו דברים שאין להם שיעור...אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעוה"ב". אין שכר מצוות בעולם הזה. כאן ניתן לקבל רק את פירות המצווה כי הקרן קיימת לעוה"ב. אומר הרמב"ם בהלכות תשובה, אם מקבלים רק פירות, מה כוונת התורה והיה אם שמוע תשמעו ונתתי מטר ארצכם ואם וחרה אף השם ועצר את השמיים. לא מובן, יש שכר או אין שכר? אלא, השכר בעולם הזה, הוא כוח להמשיך לקיים את המצוות שבחרת לקיים, זה לא השכר של המצווה. אם בחרת לקיים מצוות, הקב"ה יסייע בידך להמשיך ולקיימם ויסיר המכשולים ממך.

השכר הם תנאים לאפשר לנו להמשיך לקיים את המצוות ולא שכר המצווה. אומר הרמב"ם בהלכות יובל, כל מי שירצה לדבוק בהשם ויפרוק מעליו על דרך ארץ, מבטיח לו הקב"ה שיוזמן לו מה שצריך לעבודת השם שלו. אומר הרמב"ם, אין הכוונה שיזדקק למתנות בשר ודם, אלא שבדבר קטן יהיה לו ברכה מרובה ויכול לשבת וללמוד תורה.

ממשיך הגר"א ואומר, הרשע מקבל את הקרן בעולם הזה ולא את הפירות. ונבין מה זה קרן בעולם הזה. נבוכדנצר עשה ארבע צעדים לכבוד השם וזכה למלוך הוא ובניו על כל העולם שלוש דורות וזכה להחריב את בית המקדש דבר שהעלה את קרנו בעולם. שעד אז לא היה מי שיכול להחריב את הבית. זה אחד שקיבל קרן בעולם הזה.

כאשר רוצה הצדיק להתגרות ברשע שהשעה משחקת לו, גם אם יש לו המון מצוות, הוא מקבל רק את הפירות בעולם הזה ומי אמר שהפירות שלו יספיקו לעמוד אל מול הקרן של הרשע? עוג, בעבור אותה מצוות חסד עם אברהם, קיבל למלוך שנים ארוכות וכוח עצום. אומר הילקוט שמעוני (תת): אייל משה נחנה כאן ואנו נכנסין בשחרית וכובשים אותה. עמדו בשחרית באו להיכנס לאדריעי ועדיין לא היה העין רואה (עוד לא האיר היום), תלה משה את עיניו וראה את עוג יושב על החומה ורגליו מגיעים לארץ, אמר משה איני יודע מה אני רואה, חומה אחרת בנו אלו הלילה? (בלילה ראה חומה אחת ועכשיו אחת נוספת והתפלא ולא ידע שזה רגליו של עוג). אמר ליה הקב"ה, משה זה שאתה רואה, הוא עוג. אורך רגליו היה י"ח אמה, אותה שעה נתיירא משה. אמר ליה הקב"ה, אל תירא שמפילו אני לפניך, עשו עמו מלחמה". הדברים אינם סותרים את דברי רבותינו שנתירא משה מהמצווה שיש בידי עוג אלא הולכים יחד. שקיבל עוג את הקרן של המצווה ונהיה אדם בעל כוח עצום.

משה מגיע לסיחון ויש לו זכויות רבות אבל הוא אינו מקבל את הקרן רק את הפירות ויש לו ספק שפירותיו יספיקו לו נגד קרן אחת של עוג. ואם על חסד שלא לשם שמיים זה גודל השכר, נבין מהו שכר של מצווה לשם שמיים. לכן הוי זהיר במצווה קלה כבחמורה, שאין אתה יודע שכרן של מצוות ואיך יתכן שיתן אדם למצווה לחמוק ממנו?

עגלון מלך מואב היה אדם בעל בשר ושכאשר בא אהוד להורגו, אמר לו דבר השם לי אליך. בשעה שקם לקראתו, דקר אותו אהוד ונכנסה החרב עם הידית בתוך בשרו. אמר הקב"ה, עגלון רצה לקום לכבוד השם ולכן שילם לו שכרו, שיצא דוד המלך מזרעו ונתן לו את רות המואבייה.

יהודי שמתגבר על הקשיים במצוות כגון שקם כל בוקר להתפלל לכבוד הקב"ה ומשבר את רצונו להמשיך לישון יום אחר יום במשך שנים, לא נבין את גודל שכרו וכך על כל מצווה ומצווה וזה נלמד מעגלון, שקימה אחת זיכתה אותו שמזרעו יצא דוד המלך.

אומר הנביא זכריה: "פי כה אָמַר יְהוָה יְהוָה אֱחָר כְּבוֹד שְׁלַחְנִי אֶל הַגּוֹיִם הַשְּׁלֵלִים אֲתֶם כִּי הִגַּעְתֶּם אֶת עֵינֵי יְהוָה מִבְּאֵר רִשׁוֹנֵי: "מדרש אגדה אחר כבוד, אחר שאשלם לעשו כבוד שכיבד את אביו". ונציץ מעט על דברי רבותינו, מהו אותו כיבוד אב של עשו. אומר התרגום יונתן בן עוזיאל: ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאוד, שהלך עשוי לצוד צייד ומצא רק כלבה, בישלה והביאה לאביו ליצחק. בשעה שנכנס עלה ריח הכלבה באפו של יצחק והרגיש גהינם פעורה לפניו. האם זהו כיבוד הורים? אומר עשוי "ייקרבו ימי אבלי אבי ואהרגה את אחיי", האם יש מי שמצפה למיתת אביו? עוד אומר עשוי לישמעאל, נהרג את יצחק ונחלוק את הירושה. על איה כיבוד הורים מדברים כאן? הלא אצל עשוי היה בחיצון. היה שואל את אביו כיצד מעשרים את המלח וכו'. אומר הקב"ה, כל הכיבוד הורים החיצוני הזה עדיין לא סיימתי לשלם לו. זה תשלום הקרן!

הצדיק מקבל רק את הפירות בעוה"ז ומי יודע אם פירות אלו יכולות לגבור על הקרן של הרשע ולכן, אל תתגרה בו.

אומר התנא דבי אליהו רבה (כד): "למה נדמה עשו ואליפז התימני עם בנו עמלק וירבעם בן נבט ומרודך עם נבוכדנצר ואגג עם המן האגגי? לאחד שמצא כסות בדרך סמוכה לעיר, תפסה בידו והכניסה לתוך העיר והיה מכירו ואומר של מי אבידה זו? נתקצבו כל בני העיר ויצאו לקראתו ואומרים זה ליה, ראיתם פלוני זה כמה הוא צדיק, כמה הוא חסיד, כמה הוא כשר. מיד עמדו בני העיר ועשאוהו ראש וקצין של העיר עליהן. לאחר שתיים ושלוש שנה עמד והחריב כל המדינות וכל הארץ. וכן לכך נדמה עשו ואליפז עם בנו עמלק ומרודך עם נבוכדנצר וירבעם בן נבט ואגג עם המן. עשו, בשכר שלש דמעות שהוריד ונפלו מעיניו נתנו לו הר שעייר שאין גשמי ברכה פוסקין ממנו לעולם. אליפז, בשכר שנהג כבוד באביו יצא ממנו עמלק לעולם. ירבעם, בשכר שהשיב דבר לפני המלך שלמה, נתנו ממנו עשרת השבטים. שכרו של מרודך שנהג כבוד באביו בשבטים, יצא ממנו נבוכדנצר לעולם. שכרו של אגג, כשהיה חבוש בבית האסורין היה בוכה ומתאנח ואומר אוי לי שמא יאבד זרעי מן העולם, יצא ממנו המן לעולם".

וקשה שהרי לא דומה המשל לנמשל. במשל מצא אותו אחד מציאה וכלפי חוץ נראה אדם ישר וצדיק וכיוון שטעו בו העלוהו לגדולה עליהם. אבל מעשי האדם גלויים לפני הקב"ה, הוא יודע אם האדם עושה לשם שמיים או לצורך אישי שלו ולא ניתן להטעות אותו. על כן אין הדברים דומים ואם כך, על מה הוא משלם לו?

אלא, הקב"ה אינו מקפח שכר בריותיו ואפילו אם אין כוונה טובה במעשה, הוא בכל זאת משלם. ואפילו אם כתוצאה מתשלום זה עלול לבוא חורבן לעולם, אומר הקב"ה, בכל זאת אני משלם שכרו.

כאשר נתבונן נראה כי הקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה, כי תכלית הצדיק הוא היפך הרשע. הצדיק תכליתו ורצונו הם חיי הנצח בעוה"ב ואם ניתן לזכרו בעולם הזה, מוטב לו על מנת שיגיע לעוה"ב זך ונקי.

נמצא שאותו צדיק גמור, שעומד מול הרשע שהשעה משחקת לו ומשלמים לו את הקרן ועוד שיתכן שבדיקו באותו זמן נפרעים מאותו צדיק בקרן העבירה. וודאי שלא יוכל הצדיק לעמוד מולו! משה רואה שעוג מולך שנים רבות ולא יודע עוד כמה שנים רוצה לתת לו הקב"ה בשכרו ולכן מתיירא.

מסופר על ר' אלחנן וסרמן, שבזמן מלחמת העולם הראשונה היה רעב גדול בעולם הישיבות. בא לפני החפץ חיים ואמר לו, איני יכול לראות בצער הגדול ומוכן אני לוותר על כל מצוות תפילין שקיימתי עד היום ובעבורה יישלם לי הקב"ה שכר בעולם הזה ואקיים את בחורי הישיבה שלא יהיו ברעב. צחק החפץ חיים ור' אלחנן לא הבין מדוע. אמר לו החפץ חיים, אין צורך בכל מצוות הנחת התפילין שלך, מספיק פעם אחת שהנחת שאם ישלם לך עליה הקב"ה בעוה"ז תצליח להאכיל את כולם. בקשה זו דומה למי שיש בידו יהלום יקר ורוצה לשלם איתו במכולת ולקבל עודף. כיצד ייתן לו עודף החנווני? הוא צריך למכור את כל נכסיו וגם אז יתכן ולא היה לו מספיק לתת לו. איך אתה מבקש תשלום עבור מצוות התפילין. מרוב שהיא יקרה מהיכן יהיה עודף?

אלו עומקם של דברים ועלינו לנצל את העוה"ז לקיום המצוות בכדי שניכנס לטרקלין. בעבור מצוות קלות כמו ציצית יכול אדם לזכות לשכר עצום, אז איך יותר עליהם? ואם קשה לו עם החום על אחת כמה וכמה. יש לנו אפשרות לקיים את המצוות היום ולמחר לקבל שכרם, אז בעבור מה מאבדים אנו את המצוות? שבת הקדושה שקולה כנגד כל המצוות כולן עד שאמר רבותינו, אפילו עובד ע"ז כדור אנוש מוחלין לו עונותיו. איך יותר אדם על השבת בעבור משחק כדורגל, חוף ים או טיול עם חבר? השבת היא אות ביננו לבין השם שמעידה שאנו שייכים לו!

כל אחד יודע בתוך תוכו, שכאשר הוא נוסע לשבת בבית מלון, גם אם הוא שומר את השבת זו לא אותה שבת כמו בבית, האווירה של השבת חסרה. בעוה"ז משלם הקב"ה לצדיק רק את הפירות ולכן משה מפחד, עד שמודיע לו הקב"ה שהתשלום של עוג הסתיים. עלינו להתאמץ על המצוות, לזכות את הרבים, לקרב את החבר.

אומר הרמב"ם, שכר בעוה"ז הם תנאים לקיום המצוות. דומה הדבר לעובד מפעל שמקבל ביגוד והנעלה ורכב בכדי לבצע את תפקידו. הזמן שלנו הוא המשאב הכי יקר ויהי רצון שנדע לנצל אותו ולמלא אותו במצוות כראוי.